ЮКСАК МАЪНАВИЯТ- ҒОЯВИЙ ВА ИНФОРМАЦИОН ТАҲДИДЛАРГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ БОШ ОМИЛИ

М.Н.Саидов.
ЖДПУ доценти
Мажидов А.С.
ЖДПУ катта ўқитувчиси

Аннотация. *Мазкур мақолада ғоявий ва информацион таҳдидларга қарши курашишда маънавиятни ғоят юксак аҳамият касб этиши ҳақидаги муаллифларнинг фикр-мулоҳазалари баён қилинган.*

Калит сўзлар: *глобаллашув, ахборот технологиялари, ахборот хуружлари, виртуал олам, маънавият, "оммавий маданият", Интернет, грифинг, Президент, Янги Ўзбекистон*

Янгиланаётган Ўзбекистон ҳам глобал ахборот майдонига тобора катта қадамлар билан кириб бормоқда. Аммо, бутун дунёда шиддат билан кечаётган глобаллашув жараёнида ахборот хуружларининг кенг тус олиши, ахборот урушларининг кучайиши, турли ахборот тизимларига бўлаётган таҳдидлар салмоғи ва кўламининг ортишига сабаб бўлаётган омилларнинг бири замонавий ахборот технологияларидир. Ҳозирги давр олдимизга ахборот соҳасида шахс, жамият ва давлат манфаатларини ҳимоя қилиш, аҳолининг холис ва ҳаққоний ахборотга бўлган эҳтиёжини қондириш ва ахборот билан ишлаш маданиятини юксалтириш, ўсиб келаётган ёш авлодни ахборот хуружларидан асраш каби бир қатор кечиктириб бўлмас муҳим вазифаларни қўймоқда.

Бизга маълумки, ахборот хуружларидан ҳимояланишда ахборот хавфсизлигининг ўрни катта. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги Қонунига (2,3-модда) кўра, “субъектларнинг ахборотни яратиш, қайта ишлаш ва ундан фойдаланиш билан боғлиқ фаолият соҳаси - ахборот соҳасидир” ҳамда “ахборот соҳасида шахс, жамият ва давлат манфаатларининг ҳимояланганлик ҳолати - ахборот хавфсизлигидир”,[1]-деб ифодаланган.

Таъкидлаган бўлардик, бугун дунё ўзгаряпти. Одамларнинг тафаккури, онги, дунёқарашини эгаллашга уринишлар маънавият майдонида юз бермоқда. Эндиликда ҳеч қандай қурол ишлатмасдан бирор бир халқни истило қилиш имкониятлари мавжуд. Бунинг учун ўша халқни ўзлигидан, ғуруридан, қадриятларидан мосуво қилишнинг ўзи кифоя. Ғаразли кучлар ушбу соҳада ғоявий таҳдидни кучайтиришмоқда, турли йўллар билан ўзликни йўқ қилишга ҳаракат қилишмоқда. Улар барчани ягона “Оммавий маданият” теварагида жипслаштиришга уриняпти [2:281].

Сиз билан биз умргузаронлик қилаётган ҳозирги кунда анъаналарга ўтказиладиган ташқи таъсир глобаллашув шаклида намоён бўлмоқда. Ушбу атама (globalization-глобализация, глобаллашув) сифатида луғатларда яқин-яқинларгача қайд қилинмаган, илмий манбаларда эса таърифланмаган эди. Инсоният XXI асрга қадам қўйиши билан бу атамага мойиллик сезилди ва у ҳаётимиздан мустаҳкам жой олди [3:19].

Тадқиқотчи олимларнинг умумий ёндашувларига таяниб, глобаллашув жараёнларини жаҳон тараққиётининг тадрижий ривожи, дунёдаги турли давлатлар ва ҳудудлар ўзаро боғлиқлигининг бениҳоя кучайиши ҳамда инсон ҳаётий фаолиятининг барча жабҳаларида жиддий ўзгаришларга олиб келган янги босқич дейишимиз мумкин [4:20]. Глобаллашув шунингдек, инсон, муайян шахс дунёқарашига, қадриятларга муносабат, ижобий ёки салбий маънодаги ўзгаришларга таъсир, ижтимоий ҳаётдаги воқеликни баҳолаш, ундаги жараёнларга муносабат билдириш, ундан баъзи ўринларда ибрат олиш каби индивидуал фазилатлар такомилида ҳам алоҳида ўрин тутади.

Айтиш жоизки, бугунги кунда Ўзбекистон ўз тараққиётининг янги босқичига қадам қўймоқда. Фуқаролар юртимизда кечаётган ислоҳотларни рўёбга чиқаришнинг фаол иштирокчиларига айланмоқда. Ўзбекистонда олиб борилаётган чуқур ислоҳотлар халқаро экспертлар томонидан “шиддатли мўъжизавий ҳолат” [5:59] деб баҳоланмоқда. Иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий ва маънавий соҳаларда туб ислоҳотлар амалга оширилаётгани республикамизнинг буюк марралар сари дадил одимлаётганлигининг яққол исботидир.

Дарҳақиқат, ёш авлод онгу шуурига маънавият, маърифат ёғдуларини сингдириш унинг камолотида ҳал қилувчи роль ўйнайди. Чунки, маърифат ғояга айлангандагина у маънавиятни уйғотадиган ва реал кучга айлантирадиган омил сифатида намоён бўлади. Ҳозирги кунда дунёдаги турли мафкуравий марказлар четдан туриб “мутлақ эркинлик”, “чегарасиз эркинлик”, “эркин ахлоқ” деган сохта ғояларни ёшлар онгига сингдиришга зўр бериб уринмоқда [6”104]. Бу йўлда “оммавий маданият” намуналаридан, турли ахборот технологияларидан, радио-телевидение, Интернетнинг ижтимоий тармоқлари каби воситалардан маккорлик билан фойдаланмоқда.

Жумладан, оммавий ахборот воситалари (ОАВ) орқали олиб борилаётган хуружлар хаос ҳолатини беҳад кучайтирмоқда. Биринчи Президентимизнинг “...инсон табиатидаги инсонийликдан кўра кўпроқ ваҳшийликни, ёвузлик, йиртқичлик, шафқатсизлик ҳисларини

қўзғатадиган, ёшлар дийдасини қотирадиган, улар қалбида ўзларига сездирмаган ҳолда тошбағирлик, зўравонлик, ахлоқсизлик каби иллатлар жой олишига олиб келадиган жангари фильмларнинг жиддий зарарлари" [7:74,75] хусусидаги фикрлари ҳамон долзарблигича қолмоқда.

Чунончи, Россиянинг марказий матбуот органларидан бири бўлган "Аргументы и факты" газетасида мазкур масалага муаммо сифатида жиддий қаралган. Унда бир пайтлар халқ маънавиятини тарбиялаш вазифасига масъул бўлиб келган матбуот ва телевидение экранлари эндиликда жамиятнинг энг ифлос чиқиндиларини намойиш этиш билан шуғулланаётгани чуқур афсус билан таъкидланади, эфирга "провакацион материал"ни бериш учун яхшигина ҳақ тўланмоқда, яъни шу тариқа "пул ахлоқни енгиб чиқаётир" [2:530], дейилади ушбу мақолада.

Энди эътиборимизни қуйидаги жараёнга қаратсак: Агар ўтган асрнинг 90-йиллари ўрталарида ёшларнинг энг севимли машғулотлари китоб мутолаа қилиш, мусиқа тинглаш ва телекўрсатувлар кўриш бўлган бўлса, ҳозирги пайтда эса компьютер ва Интернет аввалги қизиқишларни ёш авлод ҳаётидан деярли сиқиб чиқарди десак, янглишмаган бўламиз. Замонамиз ёшларининг 70 фоизи ўз қизиқиш ва севимли машғулотлари ҳақида сўз юритганда спорт, дўстлар билан суҳбатлашиш, маънавий ва маданий ҳордиқ чиқариш билан бир қаторда компьютер технологиялари, Интернетга бўлган қизиқишини биринчи ўринда тилга олади [8:90]. Nielsen F Net Ratings компанияси ўтказган илмий текширув натижаларига кўра, бутун дунё тармоғида уланаётган ёш болаларнинг сони кун эмас, соат сайин ошмоқда: биргина 2007 йилда Европада ёш авлод вакилларининг учдан бир қисми онлайн тизимидан фойдаланганлиги кузатилган.

Ҳозирги глобаллашув жараёнида ёшлар маънавиятига таҳдид солаётган ҳолатлар тобора ортиб бораётганлиги ташвишланарли ҳолдир. Биргина муҳим алоқа воситасига айланган мобил телефонлардаги ҳар хил порнографик фильм ва расмлар, машҳур шахслар ҳақидаги "қизиқарли" маълумотлар, зўравонлик ҳолатлари акс эттирилган роликларнинг ўзиёқ ёшлар маънавиятига қақшатқич зарба беришга ва уларда ёвузлик ҳисларини уйғотишга қодир [2:329].

Сўнгги пайтларда Интернет орқали таҳдид этиш ёки илмий тилда айтадиган бўлсак, грифинг ҳолатлари кўп кузатилмоқда. Бу каби тармоқ безориларининг энг биринчи қурбонлари айнан ёшлар қатламидир. Бир кўришда беозор туюлган чат хоналар ёки махсус мулоқот дастурлари орқали кечадиган суҳбатлар тафаккури энди шаклланаётган болаларни баъзан жиноятгача етаклаб бораётгани, айни ҳаётий ҳақиқат.

Виртуал секта ёки грифинг билан шуғулланадиганлар ёхуд грифёрлар замонавий ёшларнинг қизиқишларидан жуда яхши хабардор бўлиб, онлайн конференция, форум хоналарида исталган мавзуда суҳбат юритиши, ўзларини уларнинг муаммоларини тушунадиган одамлар сифатида кўрсатиши мумкин, бунинг устига, веб тармоқда анонимликни сақлаш хусусияти қисқа фурсат ичида ишончга кириб олишга имкон яратади.

Демак, бундан кўринадики, инсоният ахборотдан фойдаланиш маданиятига эга бўлмас экан, "даҳшатли ёлғонлар" гирдобидан чиқиб кета олмайди. Эндиликда Интернет бутун дунёни эгаллади. Унинг ижобий ва салбий жиҳатларини тушуниб олиш долзарб аҳамият касб этиши шубҳасиздир. Ҳозирги дунё аҳолисининг 2,1 миллиарди Интернет тизимидан фойдаланмоқда. Шулардан 9 миллионини Ўзбекистон фуқаролари ташкил этади [9:399]. Маълумотларга кўра, Интернет тармоқларида ўз-ўзини ўлдиришга тарғиб этувчи-10 мингта (ўз-ўзини ўлдириш бўйича ҳозир Ғарб биринчи ўринни эгаллаган) [10];

-шаҳвоний ҳирсни қўзғатувчи 5 мингга яқин сайтлар мавжуд (Ғарбда бугун "эркин севги" ғояси тарғиб қилиниши оқибатида "Оила экологияси" деган тушунча пайдо бўлган);

-мавжуд сайтларнинг 12 фоизида порнографик характердаги ғоялар тарғиб қилинмоқда;

-сайтлардаги оддий болаларбоп ўйинларнинг қарийб 50 фоизида зўравонлик, 40 фоизидан кўпроғида эса жангарилик намойиш этилади. Ундан ташқари, 10 фоиз ёшлар "компьютербозлик" дардига мубтало бўлишган. (Уларни совуқ компьютердан ота-

оналарининг иссиқ бағрига қайтариш долзарб муаммога айланган). Чунки, улар ота-онасини эмас, компьютер айтганини қилишмоқда.

Виртуал оламда кечаётган зўравонлик, сотқинлик, беҳаёлик, ўғрилик, бузуқлик эртага реал ҳаётга кўчмайди деб ким кафолат бера олади? Чунки, ёшларнинг маиший кўзини очган, нафсини, шайтонини қувватлантираётган, яширин "парваришланмаса" ҳеч қачон юзага чиқмайдиган туйғулари кўча-куйда "юз бермайди" деёлмаймиз. Шунинг учун, Интернет кафеларда, уйдаги компьютерда сайтларни "ковлаётган" болаларнинг оталари дўпписини ерга қўйиб, оналари бир озгина қозон-чўмичларини бир четга йиғиштириб, ўйлаб, мулоҳаза юритсалар, фарзандларининг тарбиясига озроқ вақт ажратсалар яхши бўлар эди. Бунинг учун ота-оналарнинг ўзлари озгина бўлса-да (айтайлик 10-15%) компьютер бўйича саводларини оширишлари фойдадан ҳоли эмас. Бу эса уларнинг ўз фарзандига тўғри йўл кўрсатишга кўмак беради.

Хулоса шуки, замонавий Интернетга ҳақиқат манбаи эмас, балки ахборот олиш имконияти сифатида қарашимиз лозим. Интернет орқали тарқатилаётган ахборотнинг чинини ёлғонидан ажратиб олиш учун мустақил фикрлаш талаб этилади. Мустақил фикрлаш, мафкуравий иммунитет, юксак маънавият ғоявий ва информацион таҳдидларга қарши курашнинг бош омилидир. Глобаллашув жараёнида ташқи маънавий, ғоявий таҳдидларни, уларнинг соғлом фикрловчи кишилик жамиятига қарши қаратилган салбий таъсирини бутунлай бартараф этиш қийин, албатта. Лекин бу ҳолат ҳеч нарса қилмаслик ёки лозим даражада ҳаракат қилмаслик учун асос бўла олмайди. Шундай экан, мазкур масала баркамол авлодни шакллантиришда энг муҳим масалалардан бири бўлиб қолаверади. Муаммога жиддий ёндашиш, унинг туб илдизларига етиб бориш ва уни ҳал этиш бугунги ислоҳотлар даврининг энг асосий талабларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг "Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида"ги Қонуни. 2002 йил 12 декабр.
2. Ислом Каримов асарларида мамлакатимиз ёшлари ҳаётий позициясини шакллантириш ва таълим-тарбия масалалари //Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. 2017 йил 26 май //Тошкент: "YANGI NASHR". 2017.
3. Холбеков М. Адабиётда глобаллашув жараёни //Тафаккур.Тошкент: 2006, №4.
4. Глобаллашув, миллий қадриятлар ва ёшлар //Фуқаролик жамияти. Тошкент: 2008, №1.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеяси 75-сессиясида сўзлаган нутқини ўрганиш ва кенг жамоатчилик ўртасида тарғиб қилиш бўйича ўқув қўлланма. Тошкент: "МАЪНАВИЯТ", 2021.59-б.
6. Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А.Каримовнинг "Тарихий хотира ва инсон омили-буюк келажагимизнинг гаровидир" рисоласини ўрганиш бўйича ўқув қўлланма.Тошкент: "ЎҚИТУВЧИ" НМИУ, 2012.
7. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. IX жилд. Тошкент: "Ўзбекистон",2001.
8. Мураббий-қадриятлар тарғиботчиси. Жиззах: 2012.
9. Юксак маънавият ва қонун устуворлиги асосида яшаш, эл-юртга садоқат, адолат, ҳалоллик ва жасорат фазилатларини камол топтириш. Тошкент: "Ўзбекистон" НМИУ, 2013.
10. "Инсон ва қонун". 2012 йил 24 январ.